

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-bacheloropleiding

Accountancy

voltijd/deeltijd

Fontys Hogescholen

**De kracht van
kennis.**

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-bacheloropleiding
Accountancy
voltijd/deeltijd

Fontys Hogescholen

CROHO nr. 34406

Hobéon Certificering

Datum

3 april 2020

Auditpanel

mr. dr. H.J.L.M. van de Luytgaarden

M. Paur RA MMO

A. Vanmaercke

S. Otto

Secretaris

I.M. Gies Broesterhuizen BEc

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	3
3.	INLEIDING	5
4.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN	9
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	21
6.	AANBEVELINGEN	23
BIJLAGE I	Scoretabel	25
BIJLAGE II	Programma, werkwijze en beslisregels	27
BIJLAGE III	Lijst geraadpleegde documenten	31
BIJLAGE IV	Panelsamenstelling	33
BIJLAGE V	Aansluiting CEA-eindtermen	35

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Fontys Hogescholen
status instelling	Bekostigd hoger onderwijs
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief d.d. 30 augustus 2019
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	B Accountancy
registratienummer croho	34406
domein/sector croho	Economie
oriëntatie opleiding	Hbo
niveau opleiding	Bachelor
graad en titel	Bachelor of Science
aantal studiepunten	240 EC
afstudeerrichtingen	Niet van toepassing
locatie	Eindhoven
varianten	Voltijd en Deeltijd ¹
onderwijstaal	Nederlands
datum audit / opleidingsbeoordeling	19 december 2019

¹ Fontys Hogescholen participeert in het Experiment Leeruitkomsten. Zij heeft er in dit kader voor gekozen om het deeltijdonderwijs binnen het Domein Economie met de vestigingsplaats Eindhoven in een apart organisatieonderdeel onder te brengen, zo ook van de opleiding Accountancy (zie Hoofdstuk 3 - Inleiding).

2. SAMENVATTING

De opleiding Accountancy (AC) van Fontys Hogescholen (Fontys) met haar voltijd- en deeltijdvariant² leidt studenten op tot *Bachelor in de Accountancy*, waarbij afgestudeerden na een vervolgstudie de kwalificatie *Accountant Administratieconsulent (AA)* of *Registeraccountant (RA)* behalen. De meeste studenten gaan na hun hbo-bacheloropleiding werken op een accountantskantoor in de functie van (gevorderd) assistent accountant en combineren hun werk met de vervolgstudie.

Dit rapport beschrijft in welke mate de opleiding AC voldoet aan de kwaliteitseisen van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) en aan de eisen van de Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (hierna: CEA).

Standaard 1. Beoogde leerresultaten

De opleiding neemt het *Landelijke Beroeps- en Opleidingsprofiel Accountancy* uit 2017 als uitgangspunt voor haar beoogde leerresultaten. De profilering die de opleiding hanteert, is volgens het auditpanel helder en vrijwel in lijn met andere Accountancy-opleidingen in Nederland. De opleiding richt zich in toenemende mate op het ontwikkelen van breed georiënteerde accountants die ervaring hebben met het inrichten van organisaties, om weten te gaan met kansen en bedreigingen en de nieuwste digitale technieken kunnen toepassen. Het gezamenlijk optrekken met de hbo-bacheloropleiding *Finance en Control* draagt hieraan bij. Vanwege de hoeveelheid MKB-bedrijven die zich bevinden in de eigen Brainportregio, is binnen de opleiding AC van Fontys veel aandacht voor de AA-kwalificatie.

De opleiding toont in een overzichtelijk *KLOTS*³-schema aan dat zij met haar beoogde leerresultaten voldoet aan de CEA-eindtermen op het beschreven niveau en met de genormeerde studiebelasting.

Doordat de opleiding zich conformeert aan de beoogde leerresultaten uit het landelijke profiel, heeft praktijkgericht onderzoek een plaats in de door haar beoogde leerresultaten. Onder meer door continue afstemming met de eigen werkveldcommissie en door intensief contact met de *Partners in Education*⁴ houdt de opleiding haar beoogde leerresultaten actueel.

Het auditpanel komt bij deze standaard tot het oordeel '**voldoet**'. Gezien de toenemende internationale oriëntatie van de Brainportregio waarin de opleiding zich bevindt, acht het auditpanel het voor de opleiding van belang om de visie rond *internationalisering* te versterken.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving

De onderwijsvernieuwing die vanaf 2014 is doorgevoerd, resulteerde voor de opleiding onder meer in structureel aandacht voor het ontwikkelen van een proactieve beroepshouding en de introductie van uitdagende beroepsproducten. Vooral van de betrokkenheid van de *Partners in Education* bij het herontwerp en de uitvoering van het onderwijs, is het auditpanel onder de indruk. Bovendien kent het programma mooi opgebouwde (leer-)lijnen rond onderzoek en digitalisering. Studenten waarderen het gezamenlijke programma met de opleiding *Finance & Control*, zodat zij zich breed kunnen oriënteren.

Internationale aspecten zijn op enkele plekken in het curriculum geïntegreerd en in de beroepsproducten ontwikkelen studenten Engelstalige schriftelijke en mondelinge vaardigheden.

² Als gevolg van de deelname aan het Experiment Leeruitkomsten heeft Fontys er voor gekozen om het deeltijdonderwijs binnen het Domein Economie op de locatie Eindhoven in een apart organisatieonderdeel onder te brengen, zo ook van de opleiding AC. Derhalve faseert de reguliere deeltijdvariant van deze opleiding uit.

³ KLOTS staat voor kwalificaties, leerdoelen, onderwijseenheden, toetsing, studiepunten.

⁴ *Partners in Education* zijn organisaties uit het relevante werkveld waarmee de opleiding de samenwerking heeft geformaliseerd.

Thans vindt geen expliciete interactie plaats tussen onderwijs en onderzoek (bijvoorbeeld in de vorm van stages bij lectoraten of betrokkenheid bij de onderzoeksleerlijn in het programma). In 2019 is het lectoraat *Informatiemanagement en control in een keten-omgeving* beëindigd. Het docententeam beschikt ruim over de benodigde vakinhoudelijke en didactische kwaliteiten; vrijwel alle docenten hebben een relevante mastergraad en zijn deels werkzaam (geweest) in de praktijk, zoals de CEA dat ook vereist. De opleiding is kleinschalig georganiseerd en de lijnen tussen docenten en studenten zijn kort.

Het auditpanel komt bij deze standaard tot het oordeel '**voldoet**'. De opleiding kan volgens het auditpanel meer aan kennisvalorisatie doen, eventueel op een andere wijze dan via de samenwerking met een lectoraat. Daarnaast zijn de versterking van de internationale oriëntatie van het programma en meer ruimte voor de professionalisering van docenten verbeterpunten.

Standaard 3. Toetsing

De opleiding beschikt over een helder en mooi ingericht toetssysteem. Naast kennistoetsen hanteert de opleiding beroepsproducten, waarbij sprake is van formatieve naast summatieve toetsing. In het *KLOTS-schema* is voor het auditpanel transparant in welk studieonderdeel de opleiding de CEA-eindtermen op welk niveau aftoetst. De opleiding zet een diversiteit aan kwaliteitsborgende mechanismen in (bijvoorbeeld toetsmatrijzen, rubrics, het vierogen-principe en kalibreersessies). De tussentijdse toetsen hebben volgens het auditpanel voldoende diepgang, zijn actueel en dekken de diverse vakgebieden af. De examencommissie en de commissie didactiek en toetsen zijn voor het gehele instituut *in control* als het gaat om de kwaliteitsborging van het toetsen en beoordelen.

Het auditpanel komt bij deze standaard tot het oordeel '**voldoet**'. Dat de opleiding het compenseren van verschillende vakken in de toetsen heeft teruggedraaid, vindt het auditpanel een zinvolle en tevens noodzakelijke maatregel.

Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten

De verschillende type eindwerken die het auditpanel bekeek, vond het auditpanel van het niveau dat van afgestudeerden van de opleiding verwacht mag worden. De slagingspercentages van de OAT⁵ van de AC-studenten van Fontys liggen boven het landelijke gemiddelde. Ook de *Partners in Education* uitten zich positief over de kwaliteit en het functioneren van de alumni.

Het auditpanel komt bij deze standaard tot het oordeel '**voldoet**'. De versterking van de onderzoekslijn in het programma komt nog niet bij *alle* studenten in de eindwerken tot uiting.

Algemene conclusie:

Tijdens het locatiebezoek trof het auditpanel een degelijke AC-opleiding die een vertrouwde en uitdagende leeromgeving verzorgt met betrokken docenten en studenten. De opleiding voldoet met haar voltijdvariant aan de basiskwaliteit en steekt daar op een aantal thema's bovenuit. Bovendien zorgt de opleiding voor een zorgvuldige afbouw van de reguliere deeltijdvariant. Het auditpanel adviseert de NVAO tot het behoud van de accreditatie van de opleiding.

Het auditpanel wil de opleiding uitdagen om bij de doorontwikkeling van de onderwijsleeromgeving de visie op internationalisering nader aan te scherpen en uit te werken in het programma, de wisselwerking tussen onderwijs en onderzoek in het programma op een door haar gekozen wijze te versterken en docenten meer mogelijkheden te bieden voor professionalisering (bijvoorbeeld een hybride-aanstelling).

Na instemming van de panelleden is dit rapport vastgesteld door de voorzitter te Den Haag op 3 april 2020.

⁵ OAT is de landelijke *OverAlToets* waaraan Accountancy-studenten van alle bekostigde onderwijsinstellingen deelnemen en waarin de drie kernvakgebieden (Financial Accounting, Audit & Assurance en Internal Control Accounting Information Systems) worden getoetst.

3. INLEIDING

Het voorliggende beoordelingsrapport is de resultante van een zogeheten 'Beperkte Opleidingsbeoordeling' van de hbo-bacheloropleiding Accountancy van Fontys Hogescholen (hierna: Fontys), die op 19 december 2019 is uitgevoerd door een auditpanel van onafhankelijke deskundigen (zie bijlage IV voor een toelichting).

De beoordeling vond plaats in het kader van een clustervisitatie, waarbij hbo-opleidingen met een vergelijkbare onderwijsinhoud in één (sub)cluster in een bepaalde periode worden gevisiteerd door auditpanels bestaande uit zoveel mogelijk dezelfde deskundigen. Doel hiervan is de scherpere en de vergelijkbaarheid van de oordelen te bevorderen. Bovengenoemde opleiding van Fontys valt samen met diverse verwante opleidingen van andere onderwijsinstellingen in de visitatiegroep *HBO Accountancy Groep 3*.

Accountancyopleidingen in Nederland staan onder toezicht van de Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (hierna: CEA). Doordat de CEA controle houdt op de naleving van de eindtermen van de bacheloropleidingen Accountancy, is zij in staat te bepalen of de post-bacheloropleidingen en professionele masters op grond van de *Wet op het accountantsberoep* een 'aanwijzing' kunnen verkrijgen. Door toetsing van de CEA-eindtermen tijdens de beperkte of uitgebreide opleidingsbeoordeling kan de CEA gebruikmaken van de uitkomsten van de NVAO-Accreditatie en ontstaat een vermindering van de accreditatielast voor de Accountancy-opleidingen.

Dit rapport behandelt achtereenvolgens de bevindingen, overwegingen en conclusies van het auditpanel over de betreffende opleiding op vier NVAO-kwaliteitsstandaarden, te weten 'beoogde leerresultaten', 'onderwijsleeromgeving', 'toetsing' en 'gerealiseerde leerresultaten'. Het auditpanel heeft voor de beoordeling het beoordelingskader van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)⁶ en het CEA-beoordelingskader⁷ gebruikt.

Karakteristiek en context opleiding AC

Fontys verzorgt de hbo-bacheloropleiding Accountancy (hierna: AC) in een voltijd- en deeltijdvariant. De opleiding Accountancy (AC) van Fontys Hogescholen (Fontys) met haar voltijd- en deeltijdvariant leidt studenten op tot *Bachelor in de Accountancy*, waarbij afgestudeerden na een vervolgstudie de kwalificatie *Accountant Administratieconsulent* (AA) of *Registeraccountant* (RA) behalen. De meeste studenten gaan na hun hbo-bacheloropleiding werken op een accountantskantoor in de functie van (gevorderd) assistent accountant en combineren hun werk met de vervolgstudie. De opleiding AC kent samen met de opleidingen *Finance & Control* en *Fiscaal Recht en Economie* een gedeeltelijk gemeenschappelijk programma. Bovendien wisselt Fontys docenten van de drie opleidingsteams uit.

Samengaan economische instituten

Vanaf 1 september 2019 zijn de vier economische instituten van Fontys in Eindhoven, te weten *Fontys Hogeschool Financieel Management* (FHFM; waaronder de opleiding AC), *Fontys Hogeschool Management Economie en Recht* (FHMER), *Fontys Hogeschool Marketing en Management* (FHMM) en *Fontys Hogeschool Communicatie* (FHC), opgegaan in één nieuw instituut, *Fontys Hogeschool Economie en Communicatie* (FHEC). Dit beoordelingsrapport heeft grotendeels betrekking op de context van de opleiding AC binnen FHFM, omdat de organisatie van FHEC zich nog verder uit moet kristalliseren.

⁶ Beoordelingskader Accreditatiestelsel Hoger Onderwijs Nederland, Nederlands-Vlaamse Accreditatie organisatie d.d. september 2018.

⁷ Begin 2018 besloot de CEA in overleg met de NVAO geen specifieke CEA-beoordelingscriteria meer op te stellen ter uitwerking van de NVAO-standaarden. Opleidingen zijn vrij in de manier waarop zij 'het voldoen aan de CEA-eindtermen' aantonen. Om enige houvast te hebben heeft het auditpanel waar mogelijk de criteria in de bijlage van de brief 'Commissie Eindtermen Accountancy-beoordelingscriteria hbo-accountantsopleidingen d.d. 24-01-2011' als richtlijn gebruikt.

Uitfaserende deeltijd

Nagenoeg alle deeltijdvarianten van de opleidingen binnen het Domein Economie van Fontys met de vestigingsplaats Eindhoven nemen deel aan het landelijke *Experiment Leeruitkomsten*. Sinds het studiejaar 2018-2019 valt de programmering van deze deeltijdvarianten onder een apart organisatieonderdeel *Fontys Pro Economie* (FPE). Het laatste cohort van het deeltijdprogramma AC, bestaande uit 46 studenten, is gestart in september 2017. In het studiejaar 2019-2020 biedt de opleiding de lessen van jaar drie en vier en in studiejaar 2020-2021 de lessen van jaar vier nog voor deeltijdstudenten aan. Van alle programmaonderdelen die de opleiding niet meer verzorgt, krijgen studenten na de laatste reguliere herkansing nog minimaal één extra herkansing aangeboden. Het auditpanel stelt op basis van het gesprek met het management en de bekeken eindwerken (zie Standaard 4 – Gerealiseerde leerresultaten) vast dat de opleiding zorgt voor een zorgvuldige afbouw van de reguliere deeltijdvariant. In dit beoordelingsrapport gaat de focus derhalve uit naar het oordeel van het auditpanel over de kwaliteit van de voltijdvariant.

Ontwikkelingen na vorige accreditatie

De vorige accreditatie van de opleiding AC vond plaats in 2012. De opleiding is toen positief beoordeeld. De aandachtspunten die het toenmalige panel naar voren bracht, zijn door de opleiding in de loop der jaren opgepakt en er zijn verbeteringen doorgevoerd.

Bevindingen	Verbetermaatregelen
Expliciter formuleren van de doelstelling ten aanzien van internationalisering en de integratie van de Engelse taalvaardigheid in de opleidingsspecifieke vakken.	Engels wordt in het curriculum gekoppeld aan de beroepsproducten en is daarmee beter geïntegreerd. Studenten ontwikkelen gedurende de opleiding nu ook interculturele sensitiviteit. In één van de periodes in jaar 2 staat Engels centraal, zowel in woord als geschrift. In die periode wordt ook gebruik gemaakt van Engelstalige literatuur.
Expliciter formuleren van de doelstelling ten aanzien van toegepast onderzoek.	De onderwijsvernieuwing die vanaf 2014 bij alle FHFM-opleidingen is doorgevoerd, resulteerde voor de opleiding AC onder meer in een versterking van de onderzoekslijn. Van 2015-2019 was het lectoraat <i>Informatiemanagement en control in een ketenomgeving</i> actief, waarin drie collega's en een aantal studenten heeft geparticipeerd.
Verbeteringen in de onderwijsleeromgeving zijn mogelijk door de herijking van de studielast in het vierde jaar om studenten beter voor te bereiden op het kunnen integreren van meerdere vakgebieden en verbreding van de expertise van EDP-auditing en Accounting Information Systems (waarmee de opleiding zich profileert) over het hele docententeam.	De studielast is goed bekeken en expliciet in de uniform opgemaakt studiewijzers opgenomen. De werkdruk van docenten is verlaagd door het aantal instroommomenten te beperken. De profilering van de opleiding is verder ontwikkeld naar digitale transformatie. Daar waar mogelijk wordt expliciet de samenwerking gezocht met het werkveld in de regio. Naast oriënterende- en afstudeerstages bereiken we zo nog eens 40 verschillende bedrijven en organisaties in de regio.
Verbetering van rendementcijfers door pro- en reactieve maatregelen	De opleiding maakte aanpassingen in de manier waarop het onderwijs gegeven werd. Dit resulteerde in: hogere opkomst, kortere lijnen, lessen en projecten dichter op de praktijk. De opleiding heeft nu een proactieve benadering van langstudeerders.
Verbetering van toetsen en beoordelen	De opleiding heeft haar toetsprogramma herijkt om de studeerbaarheid te bevorderen. De examencommissie heeft meer verantwoordelijkheid genomen in de kwaliteitsborging van de toetsing, onder meer door aangescherpte richtlijnen voor aanwijzing van examinatoren en door afspraken over toetsevaluaties. Tevens zijn procedures geformaliseerd (o.a. het verlenen van vrijstellingen, extra toetskansen en mondelinge toetsen).

Bevindingen	Verbetermaatregelen
Er zijn mogelijkheden om inhoudelijke en procedurele verbeteringen aan te brengen in de afstudeer-producten.	Per zitting zijn twee examinatoren aanwezig die gezamenlijk het beoordelingsformulier invullen. De beoordelingsformulieren voor de afstudeerstage en de scriptie zijn doorontwikkeld, waarbij ook de transparantie van de beoordeling is verbeterd (zie Standaard 3). Zowel intern als extern is deelgenomen aan kalibratiesessies. De verbeteringen die de opleiding heeft ingezet, leiden tot eindwerken waarin de studenten het vereiste hbo-bachelorniveau tonen (zie Standaard 4).

Tabel 1 – Doorgevoerde verbeteringen na vorige audit

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN

4.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Toelichting CEA:

- De beoogde leerresultaten zien in belangrijke mate toe op het vervullen van de functie van extern accountant.
- De beoogde leerresultaten omvatten minimaal de eindtermen op het beschreven niveau en met de genormeerde studiebelasting, zoals vastgesteld door de CEA, voor zover deze in de bacheloropleiding aan bod dienen te komen, conform afspraken gemaakt binnen AC-scholenoverleg respectievelijk VAAC.

Bevindingen

Beoogde leerresultaten AC

Het auditpanel stelt vast dat de opleiding AC van Fontys het *Landelijke Beroeps- en Opleidingsprofiel* - dat in 2017 is opgesteld door het *AC-scholenoverleg* - als uitgangspunt heeft genomen voor haar beoogde leerresultaten. In het landelijke profiel vindt een verantwoording plaats van de CEA-eindtermen (2016), de hbo-kernkwalificaties en de beroepsprofielen van de NBA⁸. Zodoende zien de beoogde leerresultaten, dus ook van de opleiding AC van Fontys, toe op de functie van openbaar accountant. In de functies waarin de afgestudeerden van de opleiding AC terecht komen staan vier beroepstaken (Administratieve dienstverlening, Fiscale dienstverlening, Controle (Assurance) en (Bedrijfseconomische) advisering) en vier overkoepelende gedragskenmerken (Professionele houding, Lerend en reflecterend, Onderzoekend en ondernemend en Communicatief) centraal. Deze beoogde leerresultaten passen volgens het auditpanel zonder meer bij het niveau en de oriëntatie van een AC-opleiding.

In een overzichtelijk *KLOTS*⁹-schema verantwoordt de opleiding welke CEA-eindterm met bijbehorend niveau (A, B of C) in welke onderwijseenheid aan bod dient te komen. Bovendien is in het schema zichtbaar hoeveel EC's de opleiding binnen welke onderwijseenheid wil besteden aan de diverse CEA-eindtermen. De aansluiting bij de CEA-eindtermen is wat het auditpanel betreft dekkend, zowel kwalitatief als kwantitatief (zie ook Bijlage V – Aansluiting CEA-eindtermen).

Profilering

Het auditpanel vindt de profilering van de opleiding helder en vrijwel in lijn met andere Accountancy-opleidingen in Nederland. De opleiding richt zich in toenemende mate op het ontwikkelen van breed georiënteerde accountants, omdat het brede beroepenveld van de accountant daarom vraagt.

⁸ Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants.

⁹ KLOTS staat voor kwalificaties, leerdoelen, onderwijseenheden, toetsing, studiepunten.

Door de automatisering van (boekhoud-)processen veranderen de werkzaamheden van de accountant in de samenstellingspraktijk en komt meer een nadruk te liggen op de advisering. Het gezamenlijke programma met de opleiding *Finance & Control* (zie Standaard 2) maakt het opleiden van deze brede georiënteerde professionals mogelijk. Afgestudeerden van de opleiding (i) hebben ervaring met het inrichten (en controleren van de boekhouding) van organisaties, (ii) hebben oog voor kansen en bedreigingen en weten hoe daarop te reageren en (iii) kunnen de nieuwste digitale technieken toepassen. De opleiding focust zich daarnaast op het opleiden van studenten tot de kwalificatie Accountant Administratieconsulent (AA)¹⁰. In de Brainportregio, waar de opleiding zich in bevindt en zich op richt, zijn namelijk veel MKB-bedrijven gevestigd.

Internationale oriëntatie

De beoogde leerresultaten van de opleiding AC hebben een internationaal referentiekader. In het *Landelijke Beroeps- en Opleidingsprofiel Accountancy* (2017) - waaraan de opleiding zich conformeert – is de relatie van de beoogde leerresultaten zichtbaar met de Dublin Descriptoren.

Aansluitend bij de beschrijving van de actuele ontwikkelingen in het accountantsberoep in het landelijke profiel, komt de AC-student van Fontys tijdens de opleiding voornamelijk in aanraking met Nederlandstalige literatuur met daarin de Nederlandse wet- en regelgeving, die voor een belangrijk deel is afgestemd op internationale regelgeving en standaarden voor verslaglegging. Daarnaast is de student in staat Engelstalige literatuur te lezen en dient de student te beschikken over enige multiculturele sensitiviteit. Hoewel het auditpanel deze doelstellingen passend vindt voor een student AC, acht hij het net als de opleiding van belang om de visie rond *Internationalisering* te versterken. Zeker, omdat steeds meer bedrijven in de Brainportregio door de globalisering in een internationale context opereren (zie Standaard 2 en Hoofdstuk 6 - Aanbevelingen).

Praktijkgericht onderzoek

In het gedragskenmerk *Onderzoekend en ondernemend* uit het *Landelijke Opleidingsprofiel* (2016) is de doelstelling rond *Praktijkgericht onderzoek* opgenomen. Deze doelstelling dient ook als basis voor de beoogde leerresultaten van de opleiding AC, waarin praktijkgericht onderzoek volgens het auditpanel dus zichtbaar is. Studenten van de opleiding AC verwerven een onderzoekend vermogen dat hen in staat stelt om bij te dragen aan de ontwikkeling van het beroep.

Onderhoud beoogde leerresultaten

De opleiding onderhoudt haar beoogde leerresultaten structureel door onder meer (i) participatie in het *AC-scholenoverleg*, (ii) door driemaal per jaar overleg met haar eigen beroepenveldcommissie, waarin organisaties uit het relevante werkveld vertegenwoordigd zijn, en (iii) door raadpleging van de FHFM-brede Raad van Advies. Zo is bijvoorbeeld op aangegeven van het werkveld de focus op de beroepshouding en bijbehorende communicatieve vaardigheden aangescherpt. Uit de gesprekken met het management en de werkveldvertegenwoordigers werd het, het auditpanel duidelijk dat het contact met het werkveld de afgelopen jaren is geïntensiveerd door het aangaan van duurzame relaties in de vorm van het Fontys-concept *Partners in Education*, ook uit Brainportregio Eindhoven (bijvoorbeeld BDO Accountants & Adviseurs, Rabobank, ING en Joanknecht). Het auditpanel waardeert de sterke betrokkenheid van deze partners bij de opleiding (zie ook Standaard 2).

¹⁰ Dit betekent overigens niet dat de opleiding het opleiden van studenten tot de kwalificatie Registeraccountant (RA) onbelicht laat.

Weging en Oordeel

Het auditpanel komt bij deze standaard tot het oordeel '**voldoet**'. De beoogde leerresultaten van de opleiding AC zijn actueel en hebben een (inter-)nationaal referentiekader. Daarnaast voldoet de opleiding aan de eisen die door de CEA zijn gesteld en heeft de opleiding een heldere profilering. Tevens maakt praktijkgericht onderzoek onderdeel uit van de beoogde leerresultaten en vindt continu afstemming plaats met vakgenoten en het eigen werkveld.

Het versterken van de ambitie rond internationalisering beschouwt het auditpanel als een verbeterpunt voor de verdere ontwikkeling van de opleiding. Als de opleiding het contact met de *Partners in Education* ten volle benut is het de verwachting van het auditpanel, dat zij als vanzelf meer gaat 'internationaliseren'. Het verbeterpunt doet dan ook niets af aan zijn positieve oordeel.

4.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en begeleiding te geven. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*).

Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Toelichting CEA:

- De opleiding kan aantonen dat met het programma de eindtermen zoals vastgesteld door CEA worden gerealiseerd.
- De opleiding borgt actuele beroepsontwikkelingen in het programma.
- De opleiding heeft periodiek afstemming over de inhoud van het programma met de accountancy vervolgopleiding(en) binnen de instelling.
- De opleiding draagt zorg voor een docententeam dat naast adequate vakinhoudelijke competenties ook beschikt over voldoende, relevante en recente praktijkervaring en draagt voorts zorg voor het volgen van actuele beroepsontwikkelingen door docenten.

Bevindingen

Inhoud en vormgeving programma

Aan de basis van het programma van de opleiding AC (zie onderstaande tabel) staat een mooi inzichtelijk *KLOTS-schema*. De beoogde leeruitkomsten (zie Standaard 1) zijn concreet uitgewerkt in onder meer leerdoelen en bijbehorende beoordelingscriteria. Voor het gemeenschappelijke programma zijn bij de concretisering van de beoogde leerresultaten in het programma naast de beoogde leerresultaten van de opleiding Accountancy ook de beoogde leerresultaten van de opleidingen *Finance & Control* en *Fiscaal, Recht en Economie* in ogenschouw genomen. In het *KLOTS-schema* is voor het auditpanel ook transparant hoe studenten de CEA-eindtermen gedurende het programma realiseren (zie Standaard 1).

De onderwijsvernieuwing die vanaf 2014 bij alle FHF-opleidingen is doorgevoerd, resulteerde voor de opleiding AC onder meer in (i) van meet af aan structureel aandacht voor de ontwikkeling van een proactieve beroepshouding en (ii) een sterkere aansluiting van het onderwijs op de beroepspraktijk door beroepsproducten. Vooral de betrokkenheid van de *Partners in Education* bij het onderwijs, vindt het auditpanel een sterk punt. Bij ieder beroepsproduct zijn bijvoorbeeld één of meerdere werkveldpartners betrokken bij de inhoudelijk vormgeving van het beroepsproduct en bij het verzorgen van onderwijs. Dit biedt de studenten volgens het auditpanel een uitdagende leeromgeving. Bovendien zijn de beroepsproducten direct ontleend aan de huidige beroepspraktijk en de beroepstaken van een beginnend accountant. Op deze wijze borgt de opleiding onder andere dat actuele ontwikkelingen een plaats krijgen in het programma.

Omschrijving programma

Het thematisch ingerichte programma bestaat uit de volgende leerlijnen: (1) *kennis en vaardigheden*, (2) *sociale- en communicatieve vaardigheden*, (3) *beroepshouding*, (4) *integratie en toepassen* en (5) *onderzoek*. De opleiding biedt studenten een gemeenschappelijk programma met de opleiding *Fiscaal, Recht en Economie* (één jaar) en met de opleiding *Finance & Control* (tot en met de eerste periode van semester 6). In het programma vindt een ontwikkeling plaats van eenvoudige via gevorderde naar complexe leersituaties. Zo bouwen de beroepsproducten op van gesimplificeerde versies van authentieke beroepssituaties in de propedeuse tot meer complexe real life-beroepssituaties in de hoofdfase. Tegelijkertijd volgen studenten elke periode bijbehorende kennisvakken. De *Partners in Education* participeren bijvoorbeeld als tutor, verzorgen gastcolleges, bieden casuïstiek aan, stellen software beschikbaar (bijvoorbeeld de tool Celonis) of bieden zich aan als demobedrijf waarbij studenten in teams projecten uit op locatie uitvoeren.

Tabel 2 – Omschrijving programma

Profilering en actualiteit

In samenwerking met het toenmalige lectoraat (zie §Praktijkgericht onderzoek) versterkte de opleiding haar profilering op de breed georiënteerde accountant (zie Standaard 1) in het programma. De studenten die het auditpanel sprak, waarden deze brede oriëntatie en het gezamenlijk optrekken van de opleidingen *Accountancy* en *Finance & Control*. Studenten maken gebruik van de mogelijkheid om gedurende het gemeenschappelijke programma van opleiding te switchen. Ook docenten zijn ervan overtuigd dat vanwege de overeenkomsten tussen beide vakgebieden het goed mogelijk is om meerdere semesters met elkaar op te trekken en elkaars expertise te benutten. Hoewel het auditpanel zich kan vinden in de keuze van de opleiding, kan het zich tegelijkertijd voorstellen dat de echte 'Accountancy-bril' voor een aantal studenten vrij laat in het programma komt. De opleiding is zich hier goed van bewust. Zij heeft bijvoorbeeld de oriënterende stage in jaar 3 een half jaar vervroegd, zodat studenten eerder kennismaken met de eigen opleidingsspecifieke beroepspraktijk. Het auditpanel is positief over deze ontwikkeling.

Het auditpanel stelt op basis van de auditgesprekken vast dat de opleiding AC haar studenten een programma biedt dat aansluit bij de actuele ontwikkelingen in het vakgebied en in het werkveld. Hoewel het auditpanel op basis van de Zelfevaluatie de indruk kreeg dat in het programma beperkt aandacht was voor het thema *Digitalisering*, bleek uit de auditgesprekken dat dit thema wel degelijk in een mooi opgebouwde lijn in het programma is geïmplementeerd. Studenten komen bijvoorbeeld tijdens de studie in aanraking met digitale technieken zoals *power BI*, *data-analyse* en *process mining*. De werkveldvertegenwoordigers die het auditpanel sprak, geven aan dat studenten in dit kader over relevante kennis en vaardigheden beschikken die van toegevoegde waarde zijn voor het werkveld. Het auditpanel heeft hier waardering voor.

Internationale oriëntatie

Hoewel de onderwijsvernieuwing heeft gezorgd voor meer integratie van Engels in het curriculum, vindt het auditpanel het van belang dat de opleiding de internationale oriëntatie in het programma versterkt. Thans zijn internationale aspecten op enkele plekken in het curriculum geïntegreerd (bijvoorbeeld het vak Audit en Assurance is gebaseerd op de *International Standards on Auditing* en tijdens het project DAF is aandacht voor de *Sarbanes-Oxley* wetgeving). Bovendien ontwikkelen studenten in een aantal beroepsproducten Engelstalige schriftelijke en mondelinge vaardigheden (bijvoorbeeld een Engelstalige pitch of het schrijven van een Engelstalige samenvatting). Slechts een à twee studenten van de opleiding AC maken per jaar gebruik van de mogelijkheid om tijdens de stage buitenlandervaring op te doen. Het behalen van een *Certificaat Business English* biedt de opleiding tevens als optie aan.

Praktijkgericht onderzoek

De onderwijsvernieuwing (zie §Inhoud en vormgeving programma) resulteerde ook in een mooie verankering van de onderzoekslijn, zo stelt het auditpanel op basis van het *KLOTS-schema* en de auditgesprekken vast.

Het expliciteren van de onderzoeksleerlijn heeft ertoe geleid dat studenten al in het eerste leerjaar starten met het doen van kwantitatief onderzoek en literatuuronderzoek. In elk semester werken de studenten vervolgens aan het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden (bijvoorbeeld APA-colleges). Daarnaast doen studenten gedurende de hele opleiding, ook in de stages, onderzoek rondom control- en regelgeving vraagstukken om zich een kritische, onderzoekende houding eigen te maken. Het auditpanel vindt dat de opleiding studenten op deze wijze goed voorbereidt op de afstudeerfase (zie Standaard 4).

Op dit moment vindt geen expliciete interactie plaats tussen onderwijs en onderzoek. In 2019 is het lectoraat *Informatiemanagement en control in een keten-omgeving* beëindigd. In 2020 besluit het management of het in het verlengde van het vorige lectoraat een nieuw lectoraat zal inrichten. Het auditpanel vindt het belangrijk dat de opleiding aan kennisvalorisatie doet en de wisselwerking tussen onderwijs en onderzoek op die wijze versterkt. Dit staat los van een eventueel in te richten lectoraat, maar kan daar wel door versneld worden (zie Hoofdstuk 6 – Aanbevelingen).

Studiesucces, studiebegeleiding en studenttevredenheid

De opleiding AC is kleinschalig georganiseerd met veel persoonlijke aandacht voor studenten en er heerst een gemoedelijke en toegankelijke sfeer. In diverse projecten (o.a. de Startthermo-meter en het project *Warm Welkom*) heeft de opleiding aandacht voor het studiesucces. Studenten die het auditpanel sprak, ervaren ook daadwerkelijk een *Warm Welkom*. Ook de studiebegeleiding gedurende de opleiding is volgens hen toereikend. De tutoring verandert in de loop van de opleiding van begeleid naar meer vraag- en praktijkprobleem-gestuurd en zelfstandig. De lijnen tussen docent en student zijn kort en docenten reageren snel, zo geven de studenten aan.

In het studielandschap waar het auditpanel geregeld langs liep, waren studenten ijverig aan het werk. Het gesprek dat het auditpanel daar vervolgens met een willekeurige groep studenten over voerde, bevestigde het beeld van het auditpanel. De studielast vinden studenten stevig, maar te doen. Het werken aan beroepsproducten zorgt voor intrinsiek gemotiveerde studenten, omdat zij dan direct de meerwaarde voor de beroepspraktijk zien. Naar de tentamenperiode toe en tijdens de voorbereiding op de landelijke OAT¹¹ ervaren studenten wel een piekbelasting. Studenten geven niettemin aan, dat zij de spreiding van de studielast voldoende vinden en dat de OAT-training hen goed voorbereidt op de landelijke toets (zie Standaard 3).

Docententeam

Het auditpanel trof een docententeam dat ruim voldoende vakinhoudelijke en didactische kwaliteiten heeft. Zo blijkt uit het *Overzicht docenten FHFM* dat (i) vrijwel alle docenten over minimaal een masteropleiding beschikken, (ii) het team een brede financiële en economische expertise heeft en (iii) de meeste docenten de *Basis Kwalificatie Onderwijs* of een vergelijkbare kwalificatie hebben. Bovendien hebben alle docenten relevante werkervaring en zijn alle docenten deels werkzaam (geweest) in de accountantspraktijk en verrichten de vijf ingeschreven RA- en drie AA-accountants van de opleiding de benodigde *Permanente Educatie*-activiteiten, zoals de NBA dat ook vereist.

Hoewel voor docenten uitgebreide mogelijkheden bestaan voor professionalisering, zorgt de stevige werkdruk er bij docenten voor dat zij keuzes moeten maken. Zo lag de prioriteit de afgelopen jaren bijvoorbeeld bij het vergroten haar toets- en didactische deskundigheid in lijn met de onderwijsvernieuwing. Meer ruimte voor professionalisering of een hybride-aanstelling acht een aantal docenten wenselijk. Bovendien constateert het auditpanel dat nog niet alle docenten in het bezit zijn van de *Basis Kwalificatie Examinering*.

¹¹ OAT is de landelijke *OverAllToets* waaraan Accountancy-studenten van alle bekostigde onderwijsinstellingen deelnemen en waarin de drie kernvakgebieden (Financial Accounting, Audit & Assurance en Internal Control Accounting Information Systems) worden getoetst.

Het vinden van de juiste balans tussen de werkdruk en deskundigheidsbevordering beschouwt het auditpanel als een aandachtspunt (zie Hoofdstuk 6 – Aanbevelingen). Studenten geven daarnaast in het auditgesprek aan, dat niet alle gastdocenten over de benodigde pedagogisch-didactische kwaliteiten beschikken. Ook hier vraagt het auditpanel aandacht voor.

Veelal dezelfde docenten geven les in de bacheloropleiding en in de Accountancy vervolgopleiding binnen de instelling, daardoor zijn de lijnen erg kort en is het afstemmen over de inhoud van het programma een continue proces.

(Opleidingsspecifieke) voorzieningen

In het *Studentenhoofdstuk* geven de studenten aan dat de ventilatie en de beschikbaarheid van de werkruimtes nog voor verbetering vatbaar is. Dit zijn volgens het auditpanel kleine verbeterpunten.

Weging en Oordeel

Het auditpanel komt bij deze standaard tot het oordeel '**voldoet**', omdat de onderwijsvernieuwing mede heeft geleid tot een vertrouwde en uitdagende onderwijsleeromgeving voor studenten. Door de mooie opbouw van het programma ontwikkelen studenten structureel onderzoeks- en digitale vaardigheden. Het auditpanel is daarnaast onder de indruk van de samenwerking met de *Partners in Education* in het onderwijs. In het programma kunnen studenten aantoonbaar de CEA-eindtermen realiseren. Het docententeam beschikt zonder meer over de benodigde vakinhoudelijke en didactische kwaliteiten die nodig zijn om het onderwijs te verzorgen.

Het auditpanel vindt het belangrijk, dat de opleiding de internationale oriëntatie van het programma versterkt, aan kennisvalorisatie doet (eventueel op een andere wijze dan via de samenwerking met een lectoraat) en meer structureel ruimte creëert voor de professionalisering van docenten. Doordat de opleiding een actueel programma biedt en zich richt op relevante ontwikkelingen in het werkveld, internationalisering een (weliswaar beperkte) plaats heeft in het programma en de deskundigheid van de docenten meer dan toereikend is, weegt het auditpanel deze verbeterpunten beperkt mee en komt het tot een positief oordeel.

4.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Toelichting CEA:

- De toetsen sluiten aantoonbaar aan op de eindtermen en er wordt expliciet aandacht geschonken aan reikwijdte, actualiteit en spreiding in de inhoud van toetsen.

Bevindingen

Toetssysteem

Het auditpanel constateert dat de opleiding over een helder en mooi ingericht toetssysteem beschikt. Het FHFM-toetsbeleid dat de opleiding volgt, vormt het uitgangspunt voor (het borgen van de kwaliteit van) het systeem van toetsen en beoordelen in de opleiding. Op basis daarvan heeft de opleiding een eigen toetsprogramma opgesteld. De leerdoelen (zie Standaard 2) zijn uitgewerkt in toetsmatrijzen en/of opdrachtomschrijvingen en beoordelingscriteria. Het *KLOTS-schema* geeft het auditpanel een helder beeld van de mix aan toetsvormen die de opleiding hanteert. Naast beroepsproducten die docenten tussentijds formatief en aan het einde van de periode summatief toetsen, hanteert de opleiding in elke periode ook kennistoetsen. In het *KLOTS-schema* is voor het auditpanel ook transparant in welk studieonderdeel de opleiding de CEA-eindtermen op welk niveau aftoetst. In de studiehandleidingen is de wijze van toetsing en beoordeling voor studenten inzichtelijk.

De *Partners in Education* zijn regelmatig aanwezig bij verdedigingen of eindpresentaties van beroepsproducten. De betrokkenheid van het werkveld heeft ook een positief effect op de beroepshouding van een student, zo geven de docenten en de studenten aan. Het auditpanel heeft hier waardering voor.

De opleiding heeft de afgelopen jaren de toetscyclus op onderdelen verbeterd. Zo borgt het programma *Gradework* dat Fontys vanaf het voorjaar 2019 bij alle FHFM-opleidingen heeft ingezet, dat examinatoren hun beoordeling systematisch vastleggen, inzichtelijke feedback geven aan studenten en alle toetsen en beoordelingen archiveren. De opleiding treft daarnaast zinvolle maatregelen inzake het zicht op de individuele bijdrage van studenten aan groepswijze beroepsproducten (o.a. individuele deelopdrachten, meer 'individuele' tijd in het eindassessment en voldoende beschikbare inzeturen van tutoring). Het systeem met gele en rode kaarten die studenten gemotiveerd aan medestudenten kunnen uitdelen bij het niet voldoen aan de vooraf gezamenlijk gemaakte samenwerkingsafspraken, vindt het auditpanel toepasselijk.

Op basis van de *Zelfevaluatie* en het gesprek met de examen- en toetscommissie constateert het auditpanel dat de opleiding een diversiteit aan kwaliteitsborgende mechanismen inzet in het toetsen en beoordelen. Dit betreffen bijvoorbeeld de inzet van toetsmatrijzen, antwoordmodellen en rubrics, het toepassen van het vierogen-principe, wisselende koppels van begeleiders en beoordelaars, een individueel beoordelingsmoment bij groepswork en toetsscholing.

Het auditpanel vindt het niveau en de inhoud van de tussentijdse toetsen aan de maat. Dit werd het auditpanel duidelijk uit de diverse toetsen uit verschillende studie jaren die het auditpanel tijdens het locatiebezoek bekeek (o.a. *Business Case*, *Jaarafsluiting*, *Risk Control Framework*, *Finance and Valuation* en *Managementletter*). De toetsen hebben voldoende diepgang, zijn actueel en dekken de diverse vakgebieden af. De waardering van de toetsen vindt het auditpanel passend, ook waar het de cesuur betreft.

Tijdens het locatiebezoek voerde het auditpanel met de examencommissie een stevig gesprek over het gecombineerd toetsen van verschillende vakken (bijvoorbeeld *Operational Auditing* en *Recht*). Het kon in de ogen van het auditpanel zo zijn, dat een student door de compensatiemogelijkheid een CEA-eindterm niet het juiste beheersingsniveau realiseerde. Ook de examencommissie onderkende dit risico. Vandaar dat de opleiding er naast kennistoetsen voor koos om de CEA-eindtermen ook in de beroepsproducten te toetsen. De herijking van de samengestelde kennistoetsen heeft er toe geleid, dat de opleiding de kennisonderdelen nu separaat toetst. Het management heeft het auditpanel er tijdens het programma-onderdeel *pending issues* van vergewist dat het compenseren van toetsen gefaseerd is afgebouwd en nu niet meer mogelijk is. Een zinvolle en tevens noodzakelijke maatregel, aldus het auditpanel.

Examencommissie

De borging van de kwaliteit van de toetsen is primair belegd bij de instituutsbrede examencommissie. Elke FHFM-opleiding is daarin vertegenwoordigd. Uit het *Jaarverslag* en uit het auditgesprek blijkt dat de examencommissie het afgelopen jaar bijvoorbeeld de richtlijnen voor examinatoren heeft bijgesteld en op basis daarvan examinatoren heeft aangewezen, betrokken was bij het opstellen van rubrics en zelf aanwezig was bij een aantal afstudeerzittingen. Het aantal klachten dat de examencommissie ontvangt, is de afgelopen jaren afgenomen.

Ter ondersteuning van de examencommissie is de instituutsbrede *commissie didactiek en toetsing* betrokken bij de uitvoering van de toetscyclus. De commissie ondersteunt docenten bij het uitvoeren van de toetscyclus en beoordeelt de kwaliteit van de toetsen voor afname en sinds anderhalf jaar daarnaast achteraf op basis van toetsanalyses. De examencommissie en de commissie didactiek en toetsing beschikken over de benodigde expertise en nemen hun verantwoordelijkheid als kwaliteitsborgende gremia, zo stelt het auditpanel vast.

Afstudeerprogramma

Het afstudeerprogramma is dusdanig ingericht dat alle eindwerken samen de beoogde leerresultaten (zie Standaard 1) op eindniveau afdekken, zo blijkt uit het *KLOTS-schema*. Het bestaat uit de landelijke OAT (9 EC), de afstudeerstage (8 EC) en de afstudeerscriptie (18 EC). Tijdens de zgn. 'afstudeerkringen' die het auditpanel bijwoonde, tonen studenten een sterke betrokkenheid bij de kwaliteitsverbetering van elkaars afstudeervoorstel door het stellen van uitnodigende, maar ook kritische vragen en door het geven van nuttige feedback en -forward.

De beoordelingen van de eindwerken waren transparant (zie Standaard 4). Alle beoordelingsformulieren bevatten een toelichting van de examinatoren, de ene toelichting is meer uitgebreid dan de andere. Het auditpanel beschouwt de kwaliteit en de eenduidigheid van de feedback/-forward aan studenten als een verbeterpunt. De opleiding mag in dit kader de kalibreersessies intensiveren.

Weging en Oordeel

Het auditpanel komt bij deze standaard tot het oordeel '**voldoet**'. De opleiding beschikt over een gedegen toetssysteem dat bijdraagt aan de validiteit en betrouwbaarheid van het toetsen en beoordelen. Van de tussentijdse toetsen die het auditpanel bekeek, waren de inhoud en het niveau zonder meer op orde. De peerreview van studenten tijdens de afstudeerkringen is een waardevol mechanisme. Ook de examencommissie en de *commissie didactiek en toetsing* zijn voor het gehele instituut *in control* als het gaat om de kwaliteitsborging van het toetsen en beoordelen.

Doordat het management en de examencommissie de mening van het auditpanel over het compensatierisico van de CEA-eindtermen deelden en doordat de opleiding het gecombineerd toetsen van verschillende vakken reeds heeft afgeschaft, komt het auditpanel na onderling beraad tot het gezamenlijk oordeel dat het dit aandachtspunt niet van invloed laat zijn op zijn oordeel.

4.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Toelichting CEA:

- Bij de onder verantwoordelijkheid van de hogescholen gehouden landelijke examens beoordeelt en evalueert de opleiding de resultaten t.o.v. de andere vergelijkbare accountancyopleidingen (in het kader van benchmarking).

Bevindingen

Gerealiseerd niveau

Vóór aanvang van het locatiebezoek ontving het auditpanel een lijst met eindwerken van afgestudeerden van de opleiding van de afgelopen twee jaar. Daaruit heeft het auditpanel van vijftien afgestudeerden, drie van de uitfaserende deeltijd en twaalf van de voltijd, de eindwerken met een variatie in het eindcijfer gekozen en voorafgaand aan het locatiebezoek bestudeerd (zie Bijlage III – Lijst geraadpleegde documenten).

In alle type eindwerken die het auditpanel bekeek, toonden de studenten het hbo-bachelorniveau. Het auditpanel vond vooral het niveau van de theoretische kennis in de eindwerken en het niveau van de taalvaardigheid sterk. Dit is niet opmerkelijk aangezien de slagingspercentages van de OAT van de AC-studenten van Fontys boven het landelijke gemiddelde liggen. De slagingspercentages van Fontys in 2018 en 2019 liggen tussen de 60-65%. Zoals de CEA dat vereist, evalueert een werkgroep binnen de opleiding jaarlijks de resultaten van de OAT.

In een aantal eindwerken komt daarnaast het resultaat van de gevolgde onderzoeksleerlijn (zie Standaard 2) mooi tot uitdrukking. Bij enkele studenten ziet het auditpanel nog mogelijkheden om het onderzoeksmatig werken te verbeteren en meer vaknieuwsgierigheid in de eindwerken zichtbaar te maken (zie H6 – Aanbevelingen). Gezien het aantal EC's dat de opleiding besteedt aan het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden en een onderzoekende houding, had het auditpanel bij deze studenten een hoger niveau verwacht. Een aantal eindwerken was bijvoorbeeld nog vrij beschrijvend van aard, zo nu en dan ontbrak de analyse en feiten en conclusies haalden studenten door elkaar. Los daarvan lagen de beoordelingen van de opleiding van alle eindwerken vrijwel in lijn met de bevindingen van het auditpanel. De beoordelingen van de opleiding en het auditpanel waren minimaal voldoende of hoger en bovendien navolgbaar (zie Standaard 3).

In toenemende mate kiezen studenten in de eindwerken voor onderwerpen buiten de drie kernvakgebieden, hetgeen aansluit bij de brede profilering van de opleiding (zie Standaard 1). In de eindwerken kunnen studenten, wat het auditpanel betreft, nog meer kiezen voor actuele problematieken in het vakgebied (bijvoorbeeld digitalisering).

Functioneren in de praktijk

Uit *HBO-monitor* en uit de gesprekken met studenten en alumni blijkt dat een groot deel van hen bereid is om full- of parttime door te studeren in de post-hbo-opleiding tot Accountant Administratieconsulent (die Fontys ook verzorgt) of in de universitaire (post)masteropleiding tot Registeraccountant. Van de studenten die niet meteen doorstuderen vinden bijna alle afgestudeerden al een passende baan vóór de diploma-uitreiking, in veel gevallen bij het stagebedrijf.

De *Partners in Education* en stageverlenende bedrijven en accountantskantoren zijn enthousiast over het niveau van de studenten, zo geven docenten aan op basis van het individuele contact dat zij met hen hebben en op basis van de resultaten van de werkveldenquêtes. Door de aandacht die in het onderwijs uitgaat naar de beroepshouding, merkt het werkveld dat studenten kritischer zijn, beter communiceren, professioneler handelen en betere onderzoeksvaardigheden laten zien dan enkele jaren geleden.

Weging en Oordeel

Het auditpanel komt bij deze standaard tot het oordeel '**voldoet**', omdat alle studenten in hun palet aan eindwerken het hbo-bachelorniveau tonen. Het vakinhoudelijke niveau van de studenten in de eindwerken is stevig. Bovendien scoren de studenten van Fontys op de landelijke OAT goed. De *Partners in Education* uitte zich daarnaast positief over de kwaliteit en het functioneren van de alumni.

Hoewel het onderzoekstechnische niveau van studenten in enkele eindwerken nog voor verbetering vatbaar is, vindt het auditpanel dit beperkt van invloed op zijn oordeel. Waar het niveau van onderzoek aan de magere kant is, (h)erkent en waardeert de opleiding dat ook als zodanig. Voor het auditpanel was navolgbaar waarom de opleiding in deze eindwerken tot een voldoende kwam. Het auditpanel zag nergens dat de onvoldoende grens bereikt was.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

Tijdens het locatiebezoek trof het auditpanel een degelijke AC-opleiding die een vertrouwde en uitdagende leeromgeving verzorgt met betrokken docenten en studenten. Het toetssysteem van de opleiding en het eindniveau dat studenten in de beroepsproducten en in de scripties tonen, is zondermeer op orde. De opleiding voldoet met haar voltijdvariant volgens het auditpanel aan de basiskwaliteit en steekt daar op een aantal thema's bovenuit. Bovendien zorgt de opleiding voor een zorgvuldige afbouw van de reguliere deeltijdvariant.

Bij de doorontwikkeling van het onderwijs, wil het auditpanel de opleiding uitdagen om de visie op internationalisering nader aan te scherpen en de internationale oriëntatie en de wisselwerking tussen onderwijs en onderzoek in het programma op een door haar gekozen wijze te versterken.

Op grond van de beslisregels van de NVAO komt het auditpanel voor de opleiding Accountancy van Fontys Hogescholen tot 'voldoet' voor alle vier de standaarden. Het auditpanel komt derhalve voor de opleiding als geheel tot het oordeel 'positief'. Het adviseert de NVAO tot het behoud van de accreditatie van de opleiding.

6. AANBEVELINGEN

Hierover volgen de drie voornaamste aanbevelingen voor de opleiding Accountancy naar aanleiding van de audit.

Internationale oriëntatie

De opleiding kan haar visie ten aanzien van internationalisering nader duiden en de internationale oriëntatie in het programma verder versterken. Zo kan het auditpanel zich voorstellen dat Fontys een mogelijkheid tot Erasmus-uitwisseling inbouwt via een minor of de mogelijkheid tot buitenlandse stage meer gestructureerd uitbouwt. Het is aan te raden om in dit kader de Brainportregio nadrukkelijker dan nu het geval is te benutten, omdat deze sterk internationaal georiënteerd is en deze voor studenten een rijke internationale leercontext biedt.

Verbinding onderwijs en onderzoek

Het auditpanel raadt de opleiding aan om - los van het feit of zij nu wel of niet een eigen lectoraat heeft - (i) een gremium te organiseren waarin docent-onderzoekers van de opleiding structureel aan kennisvalorisatie¹² doen en (ii) de verwevenheid tussen onderwijs, onderzoek en praktijk te versterken en te borgen. Dit gremium kan wellicht ook een rol vervullen in het monitoren van de onderzoekstechnische kwaliteit van de eindwerken.

Balans werkdruk en professionalisering

Het auditpanel raadt de opleiding aan om een juiste balans aan te brengen tussen de werkdruk en de ruimte voor professionalisering. Op deze wijze hebben docenten de mogelijkheid om hun deskundigheid meer structureel te bevorderen. Het behalen van de *Basis Kwalificatie Examiner* is een mogelijkheid. Daarnaast kan voor een aantal docenten een hybride-aanstelling ten goede komen aan de kwaliteit van het onderwijs. Bijvoorbeeld door een parttime aanstelling en docentstages in de beroepspraktijk of door participatie in onderzoek.

¹² Het auditpanel bedoelt hier kennisvalorisatie in de breedste zin des woords: *"Valoriseren is het bewust creëren van nieuwe kenniscombinaties uit diverse vakgebieden die tezamen de sleutel kunnen zijn om doorbraakontwikkelingen te bewerkstelligen in innovatieve opgaven die ondernemingen en organisaties gesteld hebben. Het gaat om maatschappelijk relevantie van opleidingen en kennisinstellingen voor de praktijk en andersom."*

BIJLAGE I**Scoretabel**

Scoretabel paneloordelen Fontys Hogescholen hbo-bacheloropleiding Accountancy voltijd/deeltijd¹³	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	Voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	Voldoet
Standaard 3. Toetsing	Voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	Voldoet
Algemeen eindoordeel	Positief

¹³ Als gevolg van de deelname aan het Experiment Leерuitkomsten heeft Fontys er voor gekozen om het deeltijdonderwijs binnen het Domein Economie op de locatie Eindhoven in een apart organisatieonderdeel onder te brengen, zo ook van de opleiding Accountancy. Derhalve faseert de reguliere deeltijdvariant van deze opleiding uit.

BIJLAGE II Programma, werkwijze en beslisregels

Auditprogramma Beperkte Opleidingsbeoordeling¹⁴ t.b.v. hbo-bacheloropleiding Accountancy – Fontys Hogescholen – 19 december 2019

Tijd	Gesprekspartners
09.15 -09.45	MT
	Directeur
	Onderwijsmanager
	Onderwijsmanager
	onderwijsmanager
09.45 -10.45	docenten
	ICAIS/BIV
	CG - MAC/STM/M&O
	CG - afstuderen - EV/BA/FIN
	CG - FIN/AE/STAT
	EV/BA
	externe contacten - A&A
	STM/M&O
	ENG
	CVT
	CG - SLB - prop - BIV/EV/BA
11.00 - 11.45	studenten
	AC VT jaar 4
	AC DT jaar 4
	FA VT jaar 2
	prop VT jaar 1
	AC VT jaar 4
	AC VT jaar 3
	AC VT jaar 3
	AC VT jaar 4 - GOC
	AC DT jaar 3
11.45 - 13.00	lunch panel - inzage materialen - rondleiding
10.45 - 12.25	EV-OAT lessen
11.35 - 13.15	Afstudeerkring
12.25 - 14.05	update meeting
12.25 - 13.15	tutoring
13.00 - 13.45	examencommissie
	voorzitter
	secretaris
	lid
	lid
	lid
	oud-voorzitter toetscommissie

¹⁴ In verband met de privacywetgeving zijn in het programma uitsluitend de functies/rollen van gesprekspartners opgenomen. De namen van de gesprekspartners zijn bij de secretaris van het auditpanel bekend.

Locatie	Tijd	Gesprekspartners
230/231 R4	13.45 - 14.30	alumni/werkveld
		partner Crowe
		ass. accountant controle - alumnus
		ass. accountant samenstel - alumnus
		recruiter Crowe
		partner Joanknecht - PIE
		manager Mazars - PIE - alumnus
		EV/BA/FIN
		externe contacten - A&A
		ICAIS/BIV
230/231 R4	14.45 - 15.00	pending issues
		iedereen beschikbaar
230/231 R4	15.45 - 16.30	terugkoppeling
		iedereen welkom
230/231 R4	16.45 - 17.30	ontwikkelgesprek
		onderwerp 1: Digitalisering in het onderwijs
		Wat gaat het werkveld doen?
		Data analyse/ Power BI
		CEA eindtermen lopen altijd achter
		onderwerp 2: Afstudeerscriptie of
		meerdere opdrachten?

Werkwijze

Bij de beoordeling van de betreffende opleiding is uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde 'Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland' van september 2018. Daarin staan de standaarden vermeld waarop het auditpanel zich bij de beperkte opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan het auditpanel zijn oordeel over de opleiding moet bepalen.

De secretaris lichtte het auditpanel voorafgaand aan de visitatie uitgebreid voor over het beoordelingskader en de -procedure en over de van hen verwachte attitude voor, tijdens en na de visitatie. Tevens zorgde de secretaris voor een kalibratie van het auditpanel door de interpretatie van de standaarden, de oordelen en de beslisregels door te nemen. Tijdens het audittraject bewaakte de secretaris de correcte procesgang, zag erop toe dat het oordeel van het auditpanel conform het kader tot stand kwam en ondersteunde het proces van de oordeelsvorming.

Op basis van de door opleiding geleverde documentatie heeft het auditpanel zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de betreffende opleiding. Voorafgaand aan het locatiebezoek vond een voorbereidend intern paneloverleg plaats waarin het auditpanel het informatiedossier en de onderliggende documenten besprak. Bovendien zijn de bevindingen van het auditpanel over de eindwerken tijdens het vooroverleg onderling gedeeld.

De visitatie was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van het programma. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleiding, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'.

De verificatie door het auditpanel geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geledingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie en - daar waar het de huisvesting en de materiële voorzieningen betreft- ook door eigen waarneming.

Na overleg met de betreffende opleiding heeft het auditpanel met in achtneming van de daartoe strekkende regels van de NVAO en op basis van zijn documentanalyse en de daaruit voortvloeiende specifieke aandachtspunten de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Het auditpanel bood studenten, docenten en andere betrokkenen bij de opleiding die niet waren opgenomen in het programma van het locatiebezoek, de gelegenheid om zaken onder de aandacht te brengen die zij van belang achten voor de beoordeling. Het auditpanel heeft geconstateerd, dat de betreffende opleiding de mogelijkheid daartoe tijdig en op correcte wijze bij hen onder de aandacht heeft gebracht en hen heeft geïnformeerd over hoe zij contact konden opnemen met de secretaris van het auditpanel. Geen van de betrokkenen heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Het oordeel van het auditpanel vastgelegd in een conceptrapport werd aan de opleiding voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Afstemming deelpanels binnen het cluster

De visitatie binnen dit cluster is uitgevoerd door de visitatiebureaus Hobéon en NQA waarbij Hobéon drie hogescholen en NQA vijf hogescholen heeft beoordeeld. Afstemming tussen alle deelpanels heeft allereerst plaatsgevonden door de instructie die de panelleden krijgen met betrekking tot het beoordelingskader. De tussen Hobéon en NQA gekalibreerde criteria voor de beoordeling maken onderdeel uit van deze instructie. Daaraan voorafgaand is de afstemming geborgd door overlap in de bezetting tussen alle deelpanels. Daarnaast is, rekening houdend met het feit dat elke opleidingsbeoordeling een individuele beoordeling betreft, vanuit de overlap in de bezetting, waar relevant voortschrijdend gereflecteerd op vorige bezoeken binnen deze visitatiegroep. Verder wordt de afstemming tussen de auditpanels geborgd door de ondersteuning van zo veel mogelijk dezelfde secretaris vanuit zowel Hobéon als NQA en door de inzet van getrainde voorzitters.

Beslisregels

Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een standaard 'voldoet', 'voldoet ten dele' of 'voldoet niet' scoren. Hobéon heeft de beslisregels toegepast, zoals deze zijn opgesomd in het 'Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland, September 2018'. Wanneer er sprake is van verschillende varianten van een opleiding (bijvoorbeeld: voltijd, deeltijd en duaal), dan moet uit de beoordeling blijken dat voor elke variant de kwaliteit is gewaarborgd op grond van de standaarden uit het betreffende beoordelingskader om te komen tot een positief eindoordeel over de opleiding. Het eindoordeel over de opleiding luidt: 'positief', 'positief onder voorwaarden' of 'negatief'.

Indien een opleiding onder één CROHO-registratie wordt aangeboden op meerdere locaties, kan de opleiding alleen voor accreditatie in aanmerking komen als uit de beoordeling blijkt dat elke locatie voldoet aan de in het betreffende beoordelingskader genoemde kwaliteitsstandaarden.

Beperkte opleidingsbeoordeling

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval **positief** indien alle standaarden 'voldoet' scoren.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval **positief onder voorwaarden** indien Standaard 1 voldoet en maximaal twee standaarden een 'voldoet ten dele' scoren, waarbij het auditpanel het opleggen van voorwaarden adviseert.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval **negatief** indien:

- een of meer standaarden 'voldoet niet' scoren
- standaard 1 'voldoet ten dele' scoort
- een of twee standaarden 'voldoet ten dele' scoren, waarbij het auditpanel niet adviseert om voorwaarden op te leggen;
- drie of meer standaarden 'voldoet ten dele' scoren.

BIJLAGE III Lijst geraadpleegde documenten

- Zelfevaluatie­rapport opleiding Accountancy
- Landelijk Beroeps- en opleidingsprofiel (2017)
- Inhoudsbeschrijving (op hoofdlijnen) van de programmaonderdelen in de vorm van KLOTS-schema's
- Boekenlijst AC
- Studenttevredenheid: NSE en HBO monitor AC
- Onderwijs- en examenregeling HFM NS 2019-2020
- Personeelsoverzicht
- Overzichtslijst van *alle* recente eindwerken
- Jaarverslag 2018 Examencommissie FHFM
- Toetsbeleidsplan AC FC
- Toetsprogramma AC
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen en beoordelingen.
- Selectie van studiemateriaal

Het panel heeft van vijftien studenten de eindwerken bestudeerd.

Om redenen van privacy zijn de namen van afgestudeerden en hun studentnummers van wie het panel de eindwerken heeft bekeken niet opgenomen in deze rapportage. Namen van de afgestudeerde studenten, hun studentnummer evenals de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

BIJLAGE IV Panelsamenstelling

Op 28 juli 2019 ontving Hobéon een bericht, dat de NVAO haar goedkeuring heeft gegeven aan de samenstelling van het auditpanel t.b.v. de beoordeling van de opleiding Accountancy van Fontys Hogescholen, onder het nummer 008036. Deze opleiding behoort tot onderstaande visitatiegroep.

Naam visitatiegroep:	HBO Accountancy Groep 3
----------------------	-------------------------

De secretaris van het auditpanel beschikt over nadere informatie over de samenstelling en expertise van de panelleden die in bovengenoemde visitatiegroep zijn ingezet.

In onderstaande tabel volgen korte functiebeschrijvingen van de panelleden die deelnamen aan het auditpanel van de in dit beoordelingsrapport beschreven opleiding.

Naam	Rol	Korte functiebeschrijvingen
mr. dr. H.J.L.M. van de Luytgaarden	Voorzitter	De heer Van de Luytgaarden is verbonden aan de Zuyd Hogeschool als lector Preventive Law. Ook is hij adviseur en manager ad interim.
M. Paur RA MMO	Lid	De heer Paur is registeraccountant, docent Accountancy en Finance & Control bij de Hogeschool van Amsterdam en docent Accounting Information Systems bij de postmaster Accountancy van de Universiteit van Amsterdam.
A. Vanmaercke	Lid	Mevrouw Vanmaercke is docent bij hogeschool Vives, opleidingshoofd Ad, gastdocent in o.a. Frankrijk, Duitsland en Hongarije.
S. Otto	Studentlid	De heer Otto studeert Accountancy aan Saxion Hogeschool en is betrokken bij de Studievereniging Balans.
I.M. Gies Broesterhuizen BEc	Secretaris	Mevrouw Gies Broesterhuizen is door de NVAO getraind secretaris (sinds 2010).

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van Hobéon. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende ten minste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling - anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het auditpanel van het evaluatiebureau -, die een onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

BIJLAGE V Aansluiting CEA-eindtermen

De theoretische kennisbasis voor de opleiding Accountancy (AC) van Fontys Hogescholen (Fontys) wordt bepaald door de eindtermen zoals opgesteld door de Commissie Eindtermen Accountancy (CEA), welke mede als basis dienen voor het landelijke beroeps- en opleidingsprofiel Accountancy. De opleiding gebruikt de CEA-eindtermen als uitgangspunt voor de inrichting van de body of knowledge.

Kwalitatieve aansluiting: Onderstaande tabel geeft een voorbeeld van de kwalitatieve uitwerking van de CEA-eindtermen in de opleiding AC van Fontys ten aanzien van een deel van het vak Audit & Assurance. Alle vakken zijn op deze wijze uitgewerkt in een transparant overzicht.

CEA-EINDTERMEN PER SEMESTER/PERIODE					Propedeuse				Jaar 2			Jaar 3				Jaar 4		MKB Accountant			
Fontys Hogeschool Economie en Communicatie					Oriëntatie	Business case	Organisatie-advies	Jaarafsluiting	Masterbudget	Risk Control Framework	Oriënterende stage	Planning & Control	Finance & Valuation	Compliance & Reporting	Management Letter	Financial Accounting	Afstuderen	1	2	3	4
Vakgebied	Nr	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	Bsc	Post Bsc	1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	4	5.1	5.2	6.1	6.2	7	8	1	2	3	4
AA	Audit & Assurance		17	8																	
Audit & Assurance	A&A-1	de ontstaansgeschiedenis van het beroep te verwoorden alsook de vraag naar en aanbod van assurediensten vanuit gangbare theorieën te beschrijven respectievelijk te verklaren.	B					x		x					x						
Audit & Assurance	A&A-2	de verwachtingen van de opdrachtgever en gebruikers van de opdracht te onderkennen, de spanningsvelden tussen de verschillende belanghebbenden te identificeren, de belangen van de opdrachtgevers en het publiek af te wegen, hierop te reflecteren en bij de besluitvorming te betrekken.	B	C											x	x		x			
Audit & Assurance	A&A-3	de rol van de accountant binnen het systeem van corporate governance samen te vatten respectievelijk te beoordelen, in het bijzonder de relatie met de organen belast met governance en relevante externe toezichhouders.	B											x	x	x					
Audit & Assurance	A&A-4	het (inter)nationale institutioneel kader voor de beroepsuitoefening, bestaande uit relevante wet- en regelgeving en de rol en verantwoordelijkheden van relevante actoren, te beschrijven respectievelijk kritisch te becommentariëren en de mogelijke civiel-, tucht-, bestuurs- en strafrechtelijke gevolgen van niet-naleving te onderkennen.	B												x	x					
Audit & Assurance	A&A-5a	de vigerende beroepsreglementering op het gebied van ethiek toe te passen en de gekozen zienswijze te verdedigen.	B	C							x			x	x	x		x			
Audit & Assurance	A&A-5b	bij de uitvoering van (beroeps)taken op ethische vraagstukken en dilemma's te reflecteren en zelfstandig te komen tot een gemotiveerde besluitvorming met inachtneming van vigerende beroepsreglementering en een professioneel kritische instelling.																			

Kwantitatieve aansluiting: Onderstaande tabel geeft de verdeling van het aantal EC's bij de opleiding AC van Fontys weer die overeenkomt met de minimale eisen van de CEA-eindtermen.

CEA eindtermen		De opleiding AC van Fontys	
		Minimale eisen bachelor	Werkelijk
Kernvakgebied	Audit & Assurance	17 EC	17 EC
	Financial Accounting	17 EC	17 EC
	Internal control & Accounting Information Systems	17 EC	21,5 EC
Bedrijfseconomische vakgebieden	Financiering	16 EC	16,5 EC
	Management Accounting & Control	15 EC	15,5 EC
	Strategie, Leiderschap en Organisatie	8 EC	10 EC
Overige vakgebieden	Boekhouden	12 EC	12 EC
	Economie	6 EC	6,5 EC
	Fiscaliteit	14 EC	14 EC
	Gedrag, Ethiek en Besluitvorming	2 EC	2 EC
	Recht	12 EC	12 EC
	Statistiek	4 EC	4 EC
Totaal		140 EC	148 EC

Strategische dienstverlener voor kennisintensieve organisaties

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag

T (070) 30 66 800
F (070) 30 66 870

E info@hobeon.nl
I www.hobeon.nl